

Накопление словаря и развитие грамматики улучшает восприятие речи пациентом в сложных условиях. Когда пациент хорошо знает слово, которое он слышит, то даже если он плохо слышит отдельные части слова, он может догадаться, какое это слово, восстановив слово по его частям. [Королева, 2012, с.506]

Применение «слухового метода» в практике коррекционно-развивающей работы с детьми с КИ, показало его высокую эффективность в процессе активизации слухоречевого развития, совершенствования коммуникативных навыков.

Развитие слушания и говорения у каждого ребенка с КИ имеет особый путь роста и развития, скорости продвижения. Моменты, когда ребенок с нарушенным слухом проявляет понимание значения слова, которому его не учили, а позднее спрашивает родителей, что значит то или иное слово, является ключевым в его развитии [Королева, 2016, с.220].

Слухоречевая реабилитация детей после кохлеарной имплантации – это сложный и длительный процесс, который при совместных усилиях сурдопедагогов и родителей приводит ребенка к социальной реабилитации и интеграции в общество.

Список использованной литературы

1. Королева И.В. *Кохлеарная имплантация глухих детей и взрослых*. СПб: КАРО, 2012. 751 с.

2. Королева И.В. *Помощь детям с нарушениями слуха*. СПб: КАРО, 2016. 303 с.

3. Руленкова Л.И. *Как научить глухого ребенка слушать и говорить: на основе верботонального метода*. Москва: Парадигма, 2011. 190 с.

4. *Из опыта работы педагогической слухоречевой реабилитации (реабилитации) детей после кохлеарной имплантации. Учебно-методическое пособие / авторы-составители: Кондратова С.Ю., Ясиновская Г.А., Чевычалова Н.Н., Пургина Н.Г., Саутова Н.А., - Петропавловск, 2017 – 171 стр.*

МРНТИ 14.29.37

УДК 376.37

¹Книсарина М.М.,^{2,3} Махатжанова А.М., Закария С.Е.

¹PhD, доцент, ғылыми жетекші

^{2,3} 7M01902-Арнайы педагогика білім бағдарламасының 1-курс магистранттары,

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ақтөбе, Қазақстан

АУТИЗМ СПЕКТРІНІҢ БҰЗЫЛУЫ БАР БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМУЫ

Аңдатпа

Мақала аутизм спектрі бұзылған балаларда байланыстырып сөйлеу ұғымын анықтайды. Байланыстырып сөйлеу формаларының дамуы адамның сөйлеу дамуында үлкен салмаққа ие және жалпы жұмыс жүйесінде ерекше орын алады сөйлеуді дамыту. Біртұтас сөйлеуді заңды түрде оқытуды өз тілін практикалық меңгерудің құралы және мақсаты ретінде қарастыруға болады. Сөйлеу әрекетінің әртүрлі жақтарын игеру үйлесімді сөйлеуді дамытудың қажетті факторы болып табылады, сонымен қатар баланың жеке сөздер мен сөз тіркестерін өз бетінше қолдануға үйретуіне көмектеседі.

Түйінді сөздер: байланыстырып сөйлеу, аутизм, аутизм спектрінің бұзылуы, коммуникативті функция.

¹Книсарина М.М.,^{2,3} Махатжанова А.М., Закария С.Е.

¹PhD, доцент, научный руководитель

^{2,3,4} магистранты 1-курса по специальности 7M01902-Специальная педагогика
Актюбинский региональный университет имени К.Жубанова
Актобе, Казахстан

РАЗВИТИЕ СВЯЗНОЙ РЕЧИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С РАССТРОЙСТВАМИ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА

Аннотация

Статья раскрывает понятие связной речи у детей с расстройствами аутистического спектра. Развитие форм связной речи имеет большой вес в процессах речевого развития человека и занимает особое место в общей системе работы в развитие речи. Обучение связной речи по праву можно рассмотреть, как средство и цель практического овладения собственным языком. Овладение разными сторонами речевой деятельности является необходимым фактором развития связной речи, а также помогает научению ребенка самостоятельно использовать отдельные слова и выражения.

Ключевые слова: связная речь, аутизм, расстройство аутистического спектра, коммуникативная функция.

¹Knisarina M.M.,^{2,3} Mahatshanova A.M., Zakaria S.E.

¹ PhD, associate professor, supervisor

^{2,3,4} 1st-year undergraduates in the specialty 7M01902-Special pedagogy
Aktobe Regional University named after K.Zhubanov
Aktobe, Kazakhstan

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SPEECH IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS WITH AN AUTISTIC SPECTRUM

Abstract

The article reveals the concept of coherent speech in children with autism spectrum disorders. The development of forms of coherent speech has a great weight in the processes of human speech development and occupies a special place in the general system of work in the development of speech. Teaching coherent speech can rightfully be considered as a means and goal of practical mastery of one's own language. Mastering different aspects of speech activity is a necessary factor in the development of coherent speech, and also helps the child to learn to use individual words and expressions independently.

Keywords: coherent speech, autism, autism spectrum disorder, communicative function.

Ерте балалық аутизмнің тән белгілері сөйлеу әрекетінің бұзылуы болып табылады және дәл осы проблема аутизмнің негізгі ерекшелігін көрсетеді, мұнда коммуникативті мінез-құлық қалыптаспайды. Арнайы психология мен педагогикадағы зерттеушілердің көпшілігі аутизм спектрінің бұзылуы бар балалардағы коммуникативті функциялардың міндетті бұзылуын атап өтеді Исаев Д.Н., Каган В.Е., Лебединская К.С., Никольская О.С., Мастюкова Е. М. және т.б.

Сонымен қатар, көптеген зерттеушілер психикалық белсенділіктің жетіспеушілігі мен сөйлеудің акустикалық және семантикалық жағының сөйлеумен үйлесімсіздігі арасындағы байланысты көрсетеді Лебединская К.С., Никольская О. С. [1] және т. б. сөйлеудің пайда болу мерзімі аутизммен ауыратын баланың сөйлеуді қарым-қатынас құралы ретінде қалай қолдана бастағанына байланысты емес: ол сирек кездеседі ол кез-келген сұрақтармен

айналыса алады, айналасындағы адамдардан, оның ішінде жақындарынан қойылған сұрақтарға жауап бермейді. Алайда, мұндай баланың автономды сөйлеуі толығымен дами алады.

Жоғарыда аталған авторлар аутист балаларға тән сөйлеу бұзылыстарын анықтайды:

1) эхолалия, онда дыбыстардың, басқа адамдардың сөздерінің еріксіз қайталануы пайда болады, әр түрлі әндердің әуендері ойнатылуы мүмкін;

2) буындар мен әртүрлі сөздердің айтылуы;

3) айтылатын дыбыстар мен сөздердің өзіндік сипаты бар интонациясы;

4) осы бұзушылыққа тән фонетикалық бұзылулар;

5) сөздің немесе сөз тіркесінің соңында ерекше жоғары тоналдылық басым болатын дауыстың айқын бұзылуы;

6) екінші және үшінші тұлғада өзін өте ұзақ атау;

7) белсенді сөздікте балаға жақын адамдарды білдіретін "ана", "әке" және басқалар сияқты сөздер жоқ.

Аутизмде сөйлеу, жеке функция ретінде, қалыпты және тіпті жеделдетілген қарқынмен дами алады. Оның даму қарқыны қалыпты дамып келе жатқан құрдастарынан асып түсуі мүмкін. Алайда, көп ұзамай кері процесс байқалады, онда үш жасында мұндай балалардың сөйлеуі баяу жоғалады, содан кейін Ладыженская Т.А. мүлдем жоғалып кетуі мүмкін. [2].

Көбінесе аутистикалық бұзылулары бар бала айналасындағы адамдармен сөйлесуді мүлдем тоқтатуы мүмкін, бірақ баланың ұйқы кезеңінде өзімен сөйлесе алатынын байқауға болады. Сондықтан сөйлеу функциясы коммуникативті ретінде дамымайды. Ауызша қарым-қатынастың бұзылуы сөйлеудің жоғалуымен және имитациялар мен қимылдар санының төмендеуімен тығыз байланысты. Аутизм спектрінің бұзылуы бар балалар қарым-қатынаста толыққанды сөйлеуді сирек қолдана алады. Үлкен мектепке дейінгі жаста аутизммен ауыратын балалар бейтаныс ортада нашар сөйлей алады. Көбінесе оларда тұрақты аграмматизмдер және жеке есімдіктер мен "иә" деген мақал-мәтелдер қолданылмауы мүмкін [3].

Сөйлеу бұзылыстары және олардың аутизмдегі көріністері өте алуан түрлі және олардың ауырлық дәрежесінде күрт ерекшеленеді. Аутизм саласындағы зерттеулер үш бағытта жүргізілді:

- клиникалық;

- клиникалық-психологиялық;

- педагогикалық.

Ф.А. Сохиннің пікірінше, байланыстырып сөйлеу баланың ана тілін, дыбыстық жағын, грамматикалық құрылымы мен сөздік қорын меңгерудегі кез-келген жетістігін анықтауға көмектеседі. Балалардың өз сөздерін қалай құра алатындығына байланысты оның сөйлеу дамуының деңгейін қарастыруға болады. Біртұтас сөйлеу формасы ретінде сөйлеу іс-әрекетінде ең күрделі болып табылады. Байланыстырып сөйлеудің негізгі қызметі коммуникативті болып табылады. Ол тұсаукесердің дәйектілігімен жүйелі түрде ашылуымен сипатталады. Біртұтас сөйлеу диалог пен монолог сияқты екі негізгі формада жүзеге асырылуы мүмкін. Диалог сөйлеудің тәуелсіз формасы ретінде репликалардан, сөйлеу реакцияларының тізбегінен тұрады және өзгертін сұрақтар мен жауаптар түрінде немесе екі немесе одан да көп қатысушылардың әңгімесі (әңгімесі) түрінде жүзеге асырылады. Диалог әңгімелесушілердің өзін қабылдауды жалпылауға, жағдайдың ортақтығына және не туралы сөйлесетінін білуге негізделген.

Монолог бір адамның біртұтас сөйлеуі ретінде түсініледі, оның мақсаты қарым - қатынас кезінде мүмкін болатын шындықтың кез-келген фактілері туралы хабарлау болып табылады. Монологиялық сөйлеу-кез-келген ақпаратты мақсатты түрде жеткізуге қызмет ететін сөйлеу әрекетінің ең күрделі түрі.

Байланыстырып сөйлеу формаларының дамуы адамның сөйлеу дамуында үлкен салмаққа ие және жалпы жұмыс жүйесінде ерекше орын алады сөйлеуді дамыту. Біртұтас сөйлеуді заңды түрде оқытуды өз тілін практикалық меңгерудің құралы және мақсаты ретінде қарастыруға болады. Сөйлеу әрекетінің әртүрлі жақтарын игеру үйлесімді сөйлеуді дамытудың қажетті факторы болып табылады, сонымен қатар баланың жеке сөздер мен сөз тіркестерін өз бетінше қолдануға үйретуіне көмектеседі.

Аутизм спектрінің бұзылуы кезінде тән белгілер-сөйлеудің тұрақты бұзылуы, онда сөйлеу байланысы күрт шектеледі, кейде толық мутизмге дейін, фонетиканың өзіндік бұзылыстары, сөйлеудің лексикалық-грамматикалық жағының толық дамуы және сөйлемнің немесе сөйлемнің соңына дейін жоғары кілттің болуымен дауыстың өзгеруі, екінші және үшінші тұлғада өзін ұзақ уақыт атау және т. б.

Сөйлеу-бұл баланың дамуындағы, оның білімі мен дағдыларын игеруіндегі, басқа адамдармен ауызша қарым-қатынас жасау мүмкіндігі үшін өте маңызды фактор.

Сөйлеу-бұл мидың барлық психикалық процестерінің үйлесімді әрекетінің нәтижесі.

Сөйлеу қабілеті бұзылған аутизм спектрінің бұзылуы бар балалар ең терең аффективті бұзылулармен, психикалық тонустың күрт төмендеуімен, ерікті іс-әрекеттің, фокустың ауыр бұзылуларымен ерекшеленеді, олар сыртқы әлеммен қарым-қатынас жасау қажеттілігін сезінбейді.

Л.С. Выготскийдің еңбектерінде бағытталған психологиялық периодизация, А.К.Маркова қабылдаған және келесі позицияларға негізделген жүйенің негізі [4]:

1) қарым-қатынас әлеуметтік байланыстардың міндеттері шешілетін қызмет болып табылады;

2) барлық дамудың жас кезеңі міндетті түрде оның алдыңғы кезеңімен, сондай-ақ кейінгі кезеңімен байланысты болады;

3) баланың физикалық және психикалық дамуының әрбір сатысында сөйлеуінің дамуы оның қызметінің жетекші түрімен айқындалуға тиіс;

4) жалпы психорелевтік даму фактілері Оның кезеңділігімен салыстырылады;

5) сөйлеу іс-әрекетін дамыту кезеңдеудің барлық сатыларында сөйлеудің жұмыс істеуін саралау қағидаты бойынша өтеді.

Нәресте жасы-1 жасқа дейін.

Жақын және таныс адамдардың дауыстарына реакция бар. Күлімсіреу, сыбырлау, күлу және жест-ишара. Сөйлеудің экспрессивті функцияларының бастапқы көрінісі. Эмоционалды және мазмұнды қарым-қатынас қажеттіліктері; білімге деген қажеттілік, кез-келген мақсатқа жетуге ұмтылу. Ауызша сөйлеу сирек кездеседі, тек кезеңнің соңында және тек сөйлесетін адам бар отбасыларда.

Ерте жас-1-3 жас.

Сөздің жалпылама функциясы толығымен қалыптасады, онда бала заттарды тиісті атаулармен атайды (номинация). Сөздік қоры кеңейіп келеді. Сөйлеу және ойлау сызықтары қиылысады. Ересектермен және құрдастарымен сөйлеу байланыстары мүмкін болады. Қарым-қатынас пен жалпылау біртұтас болады. Сөз функциясы индикативті болады. Бұрын дыбыстық сөздің силлабикалық құрамы игеріледі. Өмірдің екінші жылының соңында сөйлеу әрекетінің дыбыстарын фонемалық қабылдау толығымен қалыптасады, мұнда фонема сөздің мағынасын анықтаушы болып табылады. Сөйлеу ситуациялық сипатқа ие болады, бірақ кезеңнің басында ол грамматикалық жағынан нашар, ал соңында ол грамматикалық тұрғыдан дұрыс жасалған.

Мектепке дейінгі жас - 3-тен 6-7 жасқа дейін.

Жетекші әрекет-ойын. Сөйлеу іс-әрекетте көрінеді. Сөйлеу функциясы реттеуші және жоспарлаушы болады. Сөйлеу өзіншіл және коммуникативті. Өзіншіл сөйлеу ішкі болып табылады. Рөлдік сөйлеу тікелей сөйлеу арқылы келісілген әрекеттерді талап етеді, мұнда сөйлеу ойынның жалпы құрамдас бөлігі болып табылады. Диалогтық сөйлеу аз ситуациялық болуы мүмкін және монологиялық сөйлеу орнатылады. Балаға бағытталған тілдік

құралдардың қарапайым таңдауы пайда болады. Айналадағы адамдардың іс-әрекетінің функцияларын реттеу дәл сөйлеу арқылы жүзеге асырылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың көпшілігі оқи бастайды, ал осы жастағы бірнеше балалар да жаза алады және көркем әдебиет маңызды рөл атқарады. Балалар сөйлеудің ауызша және дыбыстық құрамын біле алады; жеке тілдік және сөйлеу ұғымдарын қалыптастыру. Сөйлеу мен тіл негізінде шығармашылық белсенділіктің қалыптасуы байқалады.

Сөйлеу дамуының психологиялық периодизациясы осы процестің әлеуметтік фонын қамтуы керек, бірақ лингвистикалық периодизациялар бар, онда олар әлеуметтік өмірмен аз байланысады, бұл тілдің барлық жаңа құрылымдары мен құралдарын, сондай-ақ басқа да маңызды жүйелерді сөйлеу қызметіне енгізуді нақтылайды.

Жоғарыда сипатталған мерзімдерге сүйене отырып, баланы қоршаған шындықпен таныстыру өте ерте басталады және тікелей сөзбен жүреді деген қорытынды шығады. Сөздердің көмегімен балалар ересектерден жаңа білім алады. Алдымен бұл білім қарапайым, бірақ содан кейін тереңдей түседі. Сондықтан баланың сөйлеуін дамыту үшін, қалыпты дамып келе жатқан дамумен, өмірдің алғашқы күндерінен бастап қарым-қатынас пен сөйлеу ортасы қажет болады [5]. Мұндай даму барысы бар балалардағы сөйлеу бұзылыстарын түзету мүмкіндігінше ертерек басталуы керек, өйткені мамандардың бүкіл тобының (психолог, логопед) жүйелі жұмысының өте ұзақ кезеңі қажет. Кешенді, мақсатты жұмыс жағдайында да аутизм спектрінің бұзылуы бар оқушыда дамыған коммуникативті сөйлеуді қалыптастыру өте қиын.

Аутизм спектрінің бұзылуы бар балалармен түзету жұмысының бағдарламасы балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, арнайы оқу жағдайларын құруды қарастырады, мысалы:

- көрнекі кестені пайдалану;
- көрнекі белгілер;
- кадамдық әрекет алгоритмі;
- ынталандыру және ынталандыру.

Түзету жұмыстарын іске асырудың негізгі тетіктерінің бірі-мүмкіндігі шектеулі балаларды жүйелі сүйемелдеуді қамтамасыз ететін әртүрлі бейіндегі мамандардың оңтайлы құрылған өзара іс-қимылы. Аутизм спектрінің бұзылуы бар оқушылар мамандардың кәсіби командасынан (бастауыш сынып мұғалімі, логопед мұғалімі, педагог психолог) кешенді психологиялық-педагогикалық көмек алуы тиіс. Түзету жұмыстары оқу жоспарының пәндерін, арнайы курстарды және жеке/кіші топтық сабақтарды зерделеу кезінде бүкіл оқу-тәрбие процесі барысында жүзеге асырылады.

Түзету жұмысының бағдарламасын қалыптастыру принциптері

Баланың мүдделерін сақтау. Принцип баланың мәселесін барынша тиімді және баланың мүддесі үшін шешуге арналған маманның ұстанымын анықтайды.

Білім беру бағдарламасын құруға сараланған тәсілді қолдану аутизм спектрінің бұзылуы бар білім алушыларға жеке даму әлеуетін іске асыруға мүмкіндік бере отырып, білім беру мазмұнының өзгергіштігін қамтамасыз етеді.

Белсенділік тәсілі отандық психологиялық ғылымның теориялық ережелеріне негізделеді, ол аутизм спектрінің бұзылуы бар оқушының жеке басының даму ерекшеліктерін ескере отырып, білім берудің негізгі заңдылықтары мен құрылымын ашады.

Білім берудегі белсенділік тәсілі мектеп жасындағы аутизм спектрінің бұзылуынан бастап білім алушылардың жеке басының дамуы олардың қол жетімді қызметін (пәндік-практикалық және оқу) ұйымдастыру сипатымен анықталатындығын мойындауға негізделген.

Аутизм спектрінің бұзылуы мен ауыратын балалардың түзету-дамыту бағыты міндетті болып табылады және дамудың кемшіліктерін түзетуге және қазіргі өмір жағдайында жеке тұлғаны бейімдеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған фронтальды және жеке түзету-дамыту сабақтарымен ұсынылған.

Түзету жұмыстарының принциптері:

Білім алушының мүдделеріне басымдық беру қағидаты әрбір білім алушының жеке білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, оның дамуына көмек көрсету процесінде ұйым қызметкерлерінің көзқарасын айқындайды[6].

Жүйелілік принципі-түзету-тәрбие жұмысының барлық элементтерінің бірлігін қамтамасыз етеді: мақсаттар мен міндеттер, іске асыру бағыттары мен мазмұны, ұйымдастыру формалары, әдістері мен әдістері, қатысушылардың өзара әрекеттесуі.

Үздіксіздік принципі оқушының жеке дамуындағы өзгерістерді ескере отырып, бүкіл оқу барысында түзету жұмыстарын жүргізуді қамтамасыз етеді.

Вариация принципі білім алушылармен олардың ерекше білім беру қажеттіліктері мен психофизикалық даму мүмкіндіктерін ескере отырып, түзету жұмыстарының вариативті бағдарламаларын құруды қамтиды.

Түзету-тәрбие жұмысының міндеттерін кешенді шешу жөніндегі қызметтегі психологиялық-педагогикалық және медициналық блок мамандарының өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық және медициналық құралдардың бірлігі қағидаты.

Отбасымен ынтымақтастық принципі отбасын түзету жұмыстарының маңызды қатысушысы ретінде тануға негізделген, ол баланың даму процесіне және оның қоғамға интеграциялануының сәттілігіне айтарлықтай әсер етеді.

Түзету жұмыстарының мазмұны:

- байланыстырып сөйлеуді дамытуға бағытталған арнайы жаттығулар мен тапсырмалар жүйесін анықтау және сынақтан өткізу мыналарды қамтиды:

- жұмсақ режимді ұйымдастыру;
- ритақ сезімін дамыту;
- пассивті сөздікті арттыру;
- экспрессивті сөйлеуді белсендіру.

Аутизм спектрінің бұзылуы бар балаларда үйлесімді сөйлеуді қалыптастыру мәселесі бойынша ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдай отырып, сонымен қатар жүргізілген зерттеу нәтижелері бірқатар тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді.

Біріншіден, сөйлеу баланың дамуында, оның білімі мен дағдыларын игеруінде, басқа адамдармен қарым-қатынас жасау мүмкіндігі үшін өте маңызды фактор болып табылады. Жалпы сөйлеудің де, біртұтас сөйлеудің де дамуы аутизмі бар балаларда қалыпты дамып келе жатқан балалардан күрт ерекшеленеді.

Екіншіден, аутизм спектрінің бұзылуы сөйлеудің бұзылуы тән белгілер болып табылады, мұнда сөйлеу байланысы күрт шектелген, фонетиканың өзіндік бұзылыстары, сөйлеудің лексикалық-грамматикалық жағының толық дамуы емес. Аутизм спектрінің бұзылуы бар балалар жағдайдың жалпы бейнесін қабылдауда, нұсқауларды түсінуде қиындықтарға тап болады;

- аграмматизмдер;
- сөйлеудің прозодикалық жағының кемшіліктері: қарқын, интонация;
- негізгі оқиғаларды өткізіп жіберу, жеке эпизодтарды қайталау;
- бір-бірімен байланысты емес аяқталмаған сөйлемдерді қолдану;
- сөйлеудің үзіндісі және ассоциациялардың бұзылуы;
- диалогта бастаманың болмауы, диалогтық қарым-қатынастан аулақ болу;
- қарым-қатынастың қиындықтары.

Үшіншіден, аутизм спектрінің бұзылуы бар балаларда үйлесімді сөйлеуді қалыптастыру бойынша логопедиялық жұмыстың түзету жаттығуларының кешені әзірленді және сыналды. Жұмысқа Т.П. Бессонова, О.Е. Грибова, Р.И. Лалаева, Л.Г. Нуриева, С.С. Морозова әдістемелері енгізілді[7].

Аутизм спектрінің бұзылуы бар балаларда сөйлеуді қалыптастыру бойынша жұмыс жеке және баланың даму деңгейіне сәйкес болуы керек. Сонымен бірге сөйлеуді қалыптастыру бойынша жұмыс күрделі және ұзақ уақытқа созылуы мүмкін.

Аутизмде сөйлеу, жеке функция ретінде, қалыпты және тіпті жеделдетілген қарқынмен дами алады. Оның даму қарқыны қалыпты дамып келе жатқан құрдастарынан асып түсуі мүмкін. Алайда, көп ұзамай кері процесс байқалады, үш жасында мұндай балалардың сөйлеуі баяу жоғалады, содан кейін мүлдем жоғалып кетуі мүмкін.

Осылайша, зерттеуден жалпы сөйлеудің де, байланыстырып сөйлеудің де дамуы аутизм спектрінің бұзылуы бар балаларда қалыпты дамып келе жатқан балалардан күрт ерекшеленетінін көруге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Лебединская К. С., Никольская О. С. *Диагностика раннего детского аутизма: Нач. проявления.* - М.: Просвещение, 1991. - 53 с.
2. Ладыженская Т.А. *Система работы по развитию связной речи.* / Т.А. Ладыженская. - М., 1975
3. Нуриева Л.Г. *Развитие речи у аутичных детей: метод.разр/ Л.Г. Нуриева – Изд.2-е. – М.: Теревинф, 2006 – 112 с.* Бардышевская М.К., Лебединский В.В. *Диагностика эмоциональных нарушений у детей: Учеб. пособие.* М., 2003. - 221 с.
4. Выготский, Л.С. *Основы дефектологии.* [Текст] / Л.С. Выготский // Учебник для вузов. *Специальная литература.* // - СПб.: Лань., 2003. - 656с.
5. Воробьева В.К. *Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи: учеб. пособие / В.К. Воробьева.* - М.: АСТ: Астрель: Транзиткнига, 2006. — 158с.
6. Глухов В.П. *Формирование связной монологической речи у детей с ОНР в процессе обучения пересказу [Текст] / В.П. Глухов // Дефектология.* - 1989. - № 1. - 69-76 с.
7. Морозова С.С. *Аутизм: коррекционная работа при тяжелых и осложненных формах: пособие для учителя-дефектолога / С.С. Морозова.* — М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2007. — 176 с.: ил. — (Коррекционная педагогика).

МРНТИ 14.25.09

УДК 373.1

*Nuraddin Gasanov¹, Kairat Arykov²
Nazarbayev Intellectual schools of Physics and Mathematics,
Shymkent, Kazakhstan¹,
Secondary School № 97, Shymkent, Kazakhstan²
(e-mail: gasanov_n@fmsh.nis.edu.kz)*

DEVELOPMENT OF FUNCTIONAL LITERACY IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS

Abstract

How to develop functional literacy in a physical education lesson? The developed literacies in the physical education lesson are physical literacy, health literacy, creative and critical thinking can be defined as the main components of functional literacy formulated in physical education lessons.

This article talks about the development of functional literacy in a physical education lesson? Developed literacy in the physical education lesson is physical literacy, health literacy, creative and critical thinking can be defined as the main components of functional literacy formulated in physical education lessons.